

RECONSIDERĂRI ALE MODELULUI DE DEZVOLTARE ȘI DE GUVERNANȚĂ DUPĂ CRIZA FINANCIARĂ ȘI ECONOMICĂ

Dr. Petre PRISECARU

Abstract

Financial crisis brought to the fore the fierce confrontation between Keynes disciples and Friedman disciples, between demand siders and supply siders, between Obama's policies focused on economic growrh and EU austerity policies focused on deficit and debts reduction. Monetary policy showed its limits and neoliberal approach favored the risky products(derivatives) and speculative activities. Supply siders, like David Harper, centred on three pillars: tax incentives, competition policy, enhancement of productive credit. Lisbon Strategy and Europe 2020 represent a supply side agenda based on sectoral policies. Great economists like Joseph Stiglitz and Paul Krugman have supported state interventionism and higher government spending for demand recovery and resuming the economic growth. Besides state interventionism one needs the urgent reconsideration of capitalist development model and strongly improving the governance at all levels: global, European, national, corporate.

Key Words: criză, cerere, ofertă, neokeynesism, liberalism, monetar, fiscal, guvernanta

JEL Classification: E 12, E 13, E21, E 22, E24, E52, E 61, E 62, G28

1. Criza financiară, dileme și confruntări

Criza financiară urmată de cea economică a adus pe prim planul dezbaterilor dileme și confruntări legate de reconsiderarea modelului de dezvoltare și de guvernanță economică. În timp ce „ucenicii lui Keynes” (neokeynesiștii) susțin că nu a fost suficientă reglementare și supraveghere a pieței, neoliberalii cred că a fost prea mult intervenționism care a denaturat mecanismul de piață. Am putut vedea o confruntare acerbă între adepții fundamentalismului de piață (dereglementarea piețelor) și adepții intervenționismului de piață (reglementarea pieței) și/sau între adepții ipotezei pieței eficiente (neoliberali sau monetariști) și cei ai politicilor macroeconomice eficiente (neokeynesiști) dar și confruntări între demand-sideri și supply-sideri, care se regăsesc în ambele tabere. O dilemă sau confruntare de dată mai recentă este cea între poziția Administrației Obama aflată acum sub influența adepților lui James Tobin de a relua creșterea economică cu orice preț, indiferent de impactul acesteia asupra deficitelor și datoriei publice, și poziția Germaniei și Franței de reducere a deficitelor și datoriei cu prețul diminuării drastice a cheltuielilor bugetare. În timp ce președintele Obama s-a declarat împotriva austerității bugetare excesive, care ar putea dăuna relansării economice, solicitând principalilor lideri europeni înaintea summitului G20 de la Toronto menținerea cheltuielilor publice la un nivel ridicat, Angela Merkel s-a declarat în favoarea restrângerii drastice a cheltuielilor, fiind susținută de Otmar Issing, fost economist șef al BCE.

Exacerbarea datoriei publice sau suverane în Uniunea Europeană se explică și prin eforturile statelor de a salva băncile comerciale de la colaps în timpul crizei financiare. În timp ce SUA a intrat se pare în capcana lichidității ce a caracterizat și economia Japoniei în anii 90, pentru că dobânda zero de refinanțare a FED și creșterea masei monetare, inclusiv prin quantitative easing (achiziția de active toxice ale băncilor de către BC) nu pot relansa economia, UE este preocupată mai mult de deficite și datorii publice și de restructurările economice necesare, considerându-se că nu mai este posibilă realizarea creșterii economice prin acumularea de datorii publice și private mari. O altă dilemă caracteristică îndeosebi UE este opțiunea între restructurarea economică și cea a inflației mai ridicate. Numai că termenul de restructurare nu este foarte clar și complet definit, este vorba de restructurarea economiei reale, de cea a economiei

nominale sau financiare, sau de restructurarea sectoarelor bugetare, implicit a unor domenii sociale și a cheltuielilor alocate acestora (un recul al statului bunăstării sociale).

Spre deosebire de SUA, care este nu numai o uniune monetară ci și una fiscală, UE nu este decât o uniune monetară și aceea parțială, deficitele din zona euro evidențiind necesitatea realizării unei uniuni fiscale și a unui buget de tip federal, pentru că Pactul de Stabilitate și Creștere menit a permanentiza criteriile de convergență și a instaura disciplina fiscală reprezintă doar o soluție pe termen limitat și cu o eficacitate îndoielnică. Politicile deflaționiste promovate în UE ghidate spre stabilitatea prețurilor, impozite și bugete limitate, sunt totuși blamate pentru creșterea economică lentă și pentru persistența șomajului ridicat (ultima explicată și prin distorsiunile în funcționarea piețelor forței de muncă). Sunt autori care consideră că politicile monetare asimetrice, ghidate numai spre asigurarea stabilității prețurilor și nu și spre stimularea utilizării capacităților de producție, care încetinesc creșterea dar nu reușesc să contracareze recesiunile, pot cauza creșterea șomajului. Costul politicii antiinflaționiste promovată la început de Bundesbank și ulterior de BCE este unul ridicat: venituri mai reduse, șomaj mai ridicat, creștere mai lentă, un stres suplimentar pe statul keynesian al bunăstării, al cărui înlocuire cu statul schumpeterian al competitivității economice o consacră agenda Lisabona.

Dacă politica monetară și-a arătat limitele nici politica fiscală preferată de adepții lui Keynes nu a putut susține relansarea economică, din cauza deficitelor bugetare ridicate și a poverii datoriilor publice nefiind posibile măsuri de reducere sensibilă a impozitelor. În SUA s-a decis de Administrația Obama prelungirea scutirii de taxe decisă de Administrația Bush, care va greva cu 900 miliarde de dolari datoria publică, ce a depășit deja 13.000 de miliarde. Paul Krugman crede că totuși prin majorarea deficitelor bugetare, atât de blamată acum de Germania și Franța din cauza crizei provocată de situația dramatică a Greciei, s-a evitat un colaps economic de genul celui din perioada 1929-1933. Krugman consideră că SUA și UE pot să cadă în capcana deflaționistă care a afectat economia Japoniei în anii 90. Paul Krugman (la poziția căruia s-a raliat și Joseph Stiglitz) a criticat austeritatea bugetară și ortodoxia bugetelor echilibrate, punând la îndoială poziția Germaniei și Franței, care susțin că reducerea cheltuielilor guvernamentale și majorarea impozitelor (agreate și de FMI) vor restabili încrederea mediului de afaceri. Krugman a afirmat recent că: "nu există

nici o dovadă că o austeritate fiscală pe termen scurt, pe fondul unei economii în depresiune, restabilește încrederea investitorilor. Din contră: Grecia a fost de acord să impună o austeritate dură, doar pentru a se trezi că riscul asociat datoriei sale a crescut și mai mult; Irlanda a impus reduceri drastice în sectorul public, doar pentru a fi tratată de piețe drept un risc mai mare decât Spania” Prețul acestui triumf al ortodoxiei ar fi unul ridicat pe plan social prin zecile de milioane de șomeri pe termen scurt și mediu.

Poziția lui Joseph Stiglitz, atunci când el învinuiește abordarea neoliberală care a însemnat dereglementare și liberalizare pe piața de capital și care a contribuit la produsele financiare riscante (derivate) și speculații este una corectă. Contractele pe derivate (opțiuni, swapuri, futures) însumau un total de 600.000 miliarde \$ la sfârșitul lui 2007 (de 11 ori PIB-ul mondial), iar numai în SUA „swapurile pe riscul de credit” ajunseseră la 62.000 miliarde \$. Totuși nu trebuie blamată libera circulație a capitalurilor, care după al doilea război mondial a adus o contribuție importantă la creșterea economică și prosperitatea socială din lume. Este o libertate fundamentală pentru construirea pieței interne a UE și a fost bazată pe directive importante propuse de Comisia Europeană și adoptate de către Consiliul UE și Parlamentul European. Criza financiară este rezultatul reglementării și supravegherii slabe și ineficiente la nivel microeconomic care au favorizat activitățile riscante și speculațiile, lipsa de responsabilitate și intensificarea inegalităților legate de venit. În special în sectorul financiar, care se ocupă cu bani publici, reglementarea și supravegherea guvernantei corporative au fost foarte dezamăgitoare și acest lucru a avut un impact negativ asupra întregii economii. Comportamentul iresponsabil, lăcomia și goana după profit prin orice mijloace la nivel microeconomic explică de ce economia SUA a intrat într-un balon financiar distructiv și răspunsul Administrației la această bulă a fost de a crește cheltuielile bugetare și datoria publică, care a răspândit prejudiciul în întreaga economie. Comportamentul iresponsabil a avut unele rădăcini în garanțiile oferite de Guvern și Federal Reserve, conform cărora pierderile înregistrate de bănci ar fi cel puțin parțial acoperite.

Se poate trage o concluzie importantă pe baza crizei financiare americane și efectele acesteia asupra SUA și a economiei globale. Politicile de partea cererii, care vizează stimularea cererii de consum, prin intermediul unor politici fiscale și monetare, au dus la deficite mari și la un proces de dezindustrializare în Statele Unite ale Americii. Pierderea locurilor de muncă în industrie în Statele Unite a

fost cauzată mai puțin de comerțul liber, de înlăturarea protecționismului și mai mult de costurile mari ale factorilor de producție, inclusiv costurile de credit, unele dintre ele fiind cauzate de reglementarea excesivă prin politicile publice ale Administrației și autorităților statale/locale (Schiff, 2009). Numeroase reglementări stricte au forțat angajatorii și întreprinzătorii să suporte costuri ridicate pentru care nu au existat beneficii sau profituri. Sub presiunea supra-reglementării, contrastând cu subreglementarea sau dereglementarea economiei nominale, economia reală americană a realizat tot mai puține produse excepând firmele conectate din punct de vedere politic.

2. Politici și agende de supply side

Politicile axate pe ofertă trebuie să fie folosite în scopul de a stimula creșterea economică prin utilizarea stimulentele diferite pentru producerea sau furnizarea de bunuri și servicii. Robert Mundell, Arthur Laffer și Robert Lucas jr. sunt cei mai cunoscuți economiști care sprijină politicile axate pe ofertă. Administrația Reagan a încercat să aplice acest tip de politici, luând în considerare efectul curbei lui Laffer, dar reducerea ratelor de impozitare a dus la deficite bugetare mari. Un alt lider important atras de supply side policies a fost Margaret Thatcher care a implementat cu rezultate bune astfel de politici în Marea Britanie în anii '80. Președintele francez, Nicolas Sarkozy, poate fi considerat un supply-sider pentru că a adoptat o atitudine pro-activă în politica industrială și a încercat să stimuleze producția de automobile pe piața internă prin injectarea de 6 miliarde de euro (un împrumut pe 5 ani cu dobândă scăzută) în producătorii auto francezi: Renault și Citroen-Peugeot. Administrația Obama a anunțat un plan pentru reducerea impozitelor (300 miliarde de dolari), cu scopul de a crea trei milioane de locuri de muncă și pentru a stimula cererea, dar rezultatul poate fi o înrăutățire a deficitului bugetar și creșterea datoriei publice. Inspirat de modelul Băncii Europene de Investiții, Barack Obama intenționa să stabilească o bancă similară în Statele Unite ale Americii, cu un capital de aproximativ 60 miliarde de euro, menit să finanțeze infrastructura (și de asemenea proiecte, în materie de sănătate).

Autori precum David Harper sprijină linia „supply” side și încearcă să ofere unele instrumente pentru politica de creștere economică stabilă, pe partea teoretică, evidențiind trei piloni: politica fiscală, politica de reglementare (concretenței) și politica monetară (creditul productiv) (Harper, 2009). Rate mai

scăzute ale impozitului pe venit ar încuraja munca și ar stimula producția în timp ce impozite mai mici pe profiturile capitalului ar putea spori productivitatea și ar stimula investițiile. În ceea ce privește politica de reglementare a pieței supply-siderii sunt aliați cu conservatorii politici tradiționali, ambele tabere preferând o intervenție guvernamentală mai limitată pe piața liberă. Pentru supply-sideri, politica monetară este doar o variabilă macroeconomică, cu observația că accentul ar trebui pus pe stimularea creditului productiv și nu pe cel de consum și imobiliar, iar o politică monetară stabilă este de dorit fiind bazată pe o creștere mică a ofertei de bani și o rată joasă a inflației. Dacă luăm în considerare ceea ce spune David Harper, se poate lua în considerare că supply siderii sunt mai liberali și mai puțin intervenționiști decât demand-siderii, cum ar fi neokeynesistii și monetariștii. Cu toate acestea, stimularea producției interne sau a ofertei implică unele politici și măsuri intervenționiste, care sunt de natură să intre în contradicție cu principiile pieței libere. Sunt perfect de acord cu aserțiunea că Germania este în cadrul UE poate exemplul de succes al supply side policies, o țară care produce și exportă mai mult decât consumă în contextul unei politici deflaționiste perseverente care totuși creează dezechilibre și presiuni pe echilibreele și nivelul de trai în ansamblul zonei euro. O paralelă cu relația China/SUA, prima fiind net exportatoare a doua net importatoare, poate fi făcută, dar situația nu este perfect identică.

La nivelul UE în anul 2000, s-a lansat Strategia de la Lisabona (Agenda), care, în opinia mea, este un bun exemplu de agendă supply bazată pe politici sectoriale. Scopul ei era de a transforma economia europeană în cea mai competitivă și inovatoare economie din lume. Politicile de liberalizare, care vizau finalizarea pieței interne, construirea de industrii de rețea, integrarea serviciilor financiare au fost aplicate împreună cu politicile specifice care vizează promovarea spiritului antreprenorial, diminuarea șomajului, inovația și progresul tehnologic, dezvoltarea durabilă și protecția mediului, dezvoltarea infrastructurii. Strategia de la Lisabona era susținută de alte strategii, planuri de acțiune, programe și, de asemenea, și de Pactul de Stabilitate și Creștere, care este văzut ca un cadru de orientare pentru politici macroeconomice solide ale statelor membre. Politica în domeniul concurenței sau de supraveghere atentă a pieței era văzută ca un instrument esențial în combaterea presiunilor inflaționiste, promovarea pieței concurențiale și protejarea intereselor consumatorilor. Totuși agenda Lisabona bazată pe metoda deschisă de coordonare și promovând

economia axată pe cunoaștere a fost un semieșec, parțial din cauza investițiilor reduse în educație și cercetare, parțial din cauza crizei financiare și economice. În iunie 2010 Consiliul European a aprobat noua Strategie „Europa 2020”, o continuare a agendei Lisabona.

Dar apelul la instrumentele macroeconomice reprezintă doar o abordare îngustă sau limitată a politicilor axate pe ofertă, politicile microeconomice și politicile sectoriale sunt necesare pentru obținerea de rezultate bune. În timp ce ajustarea impozitului pe venit se poate dovedi inefficientă, alte măsuri adresate nivelului microeconomic pot da rezultate bune în stimularea ofertei interne. Printre acestea se pot menționa diminuarea impozitului pe profit, mai ales reduceri directe legate de (re) investiții, facilități de credit pentru investitori și crearea de locuri de muncă, garanții de credit pentru IMM-uri, ajutoarele de stat pentru activități de cercetare și inovare, sprijinul pentru reconversia forței de muncă și formarea profesională. Reducerea impozitelor fără reducerea cheltuielilor bugetare în anumite domenii poate implica tipărirea de bani și alocarea lor unor industrii aflate în stare de faliment, bănci și companii de asigurări sub presiunea grupurilor de interese și lobbyului acestora. Băncile și companiile mari sunt salvate de obicei cu bani publici, deoarece acestea sunt foarte influente și considerate a fi actori strategici în cadrul economiei, dar această politică subminează funcționarea principiilor de bază ale sistemului capitalist. În filozofia marilor companii *mare este important și util, mic nu este*, dar aceasta nu are nimic de-a face cu democrația reală și principiile de bază ale societății americane: meritocrația și șanse egale.

Joseph Stiglitz pledează pentru o creștere economică durabilă, bazată pe cea mai valoroasă resursă care este cea umană, atât în asumarea de riscuri cât și cu privire la rolul activ al statului (autorități publice). Guvernul sau autoritățile publice pot juca un rol major în sprijinirea dezvoltării infrastructurii și educației, în dezvoltarea tehnologiilor, și în special în timpul recesiunii în care acționează ca un antreprenor (Stiglitz, 2008). Joseph Stiglitz dă o tentă ideologică confruntării dintre intervenționiști și adepții liberalismului, lăudând *noua stângă americană* pentru încercarea de a face piețele să funcționeze, mai ales atunci când țara intră în recesiune (a se vedea planul democraților de stimulare a economiei prin injectarea a 787 miliarde \$). *Dreapta americană* este învinuită de Joseph Stiglitz (poate din cauza performanțelor slabe ale Administrației Bush) pentru fundamentalismul de piață, abordările liberale și greșelile de politică, deși același

lucru se poate spune și despre Administrația democrată a lui Clinton. Dar, atunci când se referă la reglementarea pieței, Joseph Stiglitz este destul de vag și singurul detaliu oferit vizează doar supravegherea pieței (politica în domeniul concurenței). Cu bun motiv Joseph Stiglitz subliniază necesitatea unui răspuns adecvat la criza actuală, și, de asemenea, la necesitatea întreprinderii pe termen lung de reforme substanțiale în sectorul financiar și de reforme importante în alte sectoare. Totuși SUA are o situație foarte dificilă din cauza deficitelor mari și a datoriei publice imense și greu de finanțat. După ce aurul a depășit pragul de 1.300 de dolari, cel mai înalt din istorie, pe fondul temerilor că toate monedele sunt expuse riscului inflației, o parte dintre investitori cred că această creștere va continua pe termen nedeterminat, însă alții avertizează că, la un moment dat, va veni și o scădere dureroasă. Creșterea de preț a aurului s-a accelerat după ce Rezerva Federală a sugerat că va pune în funcțiune tiparnița de bani "pentru a împiedica deflația". În realitate, economiștii suspectează că asta este soluția de ultimă instanță prin care SUA încearcă să-și acopere datoriile, după ce China a demonstrat că nu mai vrea să cumpere bonuri de trezorerie americane. Nu doar aurul, ci și alte clase de active ar fi ajutate să crească de politica inflaționistă a Fed: acțiunile, mărfurile și monedele concurente. Însă creșterea inflației și implicit a dobânzilor va crea o presiune puternică asupra deținătorilor de obligațiuni ipotecare și asupra creditelor ipotecare și induce necesitatea intervenției guvernamentale sporite pe piața imobiliară.

În SUA reacția autorităților la deficiențele guvernantei corporative din domeniul financiar au fost mai slabe decât în UE, unde s-au propus măsuri dure de sancționare a managementului neperformant. Totuși pe linia reglementării și supravegherii sectorului bancar a existat o adevărată competiție între Administrația SUA și guvernele din UE pentru a adopta reguli cât mai severe și mai cuprinzătoare, dar în timp ce SUA a întârziat mult cu implementarea Acordului Basel II UE l-a adoptat cu doi ani mai devreme. Chiar planul lui Obama reprezintă o inițiativă departe de recomandările privind adecvarea capitalului ale Comitetului de Supraveghere Bancară-Basel II. În timp ce în SUA s-a propus limitarea tranzacțiilor comerciale realizate în nume propriu de băncile comerciale, în special pentru a diminua investițiile riscante ale acestora cu propriul capital, în Marea Britanie băncile vor trebui să-și reducă riscurile prin impunerea unor niveluri mai mari ale fondurilor proprii.

De asemenea, UE a mizat mai mult pe deciziile luate în cadrul G20 pentru impunerea de reglementări la nivel internațional, în timp ce SUA au fost interesate mai mult de reglementarea pieței interne, ceea ce reflectă o viziune puțin diferită asupra rolului guvernantei globale, pe care Administrația Obama a reconsiderat-o însă în mare măsură, mai ales în ce privește politica de protecție a mediului.

Dacă în SUA s-a propus un Consiliu de Supraveghere a Autorităților de Reglementare, care să identifice riscurile sistemice și să îmbunătățească cooperarea între agenții, în UE supravegherea prudențială la nivel macro va reveni Consiliului European pentru Riscul Sistemic, incluzând BCE+SEBC, președinții celor trei autorități europene, Comisia Europeană, în timp ce supravegherea la nivel micro va reveni autorităților europene și naționale din domeniul bancar, asigurărilor și pieței de capital. Există și opinia creării unei singure Autorități Financiare Europene, independentă de guverne și intermediarii financiari și separată de BCE, pentru că mai mulți controlori (cele 3 autorități) prezintă riscul fragmentării informației și opacității responsabilității.

Spre deosebire de SUA, UE are o agendă de tip „supply” side, Europa 2020 (fosta Strategie de la Lisabona), axată pe reforme structurale menite a contribui la creșterea competitivității economiei UE. În opinia lui Olli Rehn, Comisarul european însărcinat cu portofoliul afacerilor economice și monetare, criza datoriilor suverane în general și cazul Greciei în special au relevat slăbiciuni sistemice în guvernanta economică a UE. Propunerile ambițioase ale Comisiei Europene pentru a întări guvernanta economică vor spori supravegherea fiscală preventivă, vor crea un cadru pentru combaterea dezechilibrelor macroeconomice aflate în stadiu incipient și, ca o ultimă soluție în cazul eșuării măsurilor preventive, vor crea un mecanism robust de soluționare a crizelor. În Pactul de Stabilitate și Creștere a fost inclus ca instrument sau ciclu de monitorizare, semestrul european, care va începe în fiecare an în martie, iar pe baza unui raport al Comisiei Europene, ECOFIN va identifica principalele provocări economice și va formula recomandări asupra politicilor care trebuie urmate de către statele membre. Pe baza acestor recomandări, statele membre vor revizui până la sfârșitul lunii aprilie strategia bugetară pe termen mediu și vor adopta programe de reformă în domenii precum angajarea forței de muncă sau incluziunea socială.

Guvernanța economică este deficitară și la nivelul unor state din sudul și estul Europei, unde populismul, risipa de fonduri, corupția și evaziunea, managementul instituțional și strategic catastrofal, birocrăția excesivă au efecte deosebit de negative asupra performanțelor economice. Este nevoie de un nou model de guvernanță sustenabilă care să aibă în vedere corelarea complexă a instituțiilor și sistemelor și promovarea unor politici performante.

Totuși nici Krugman nici Stiglitz nu oferă soluții alternative la ortodoxia austerității bugetare, mai ales că soluția sporirii cheltuielilor bugetare cuplată cu reducerea drastică a dobânzii de refinanțare a băncilor centrale nu au putut asigura o relansare puternică ci doar una fragilă a economiilor occidentale. Este nevoie de un nou tip de guvernanță corporativă și de un nou tip de guvernanță economică mai responsabilă și mai eficientă la nivel global, regional și național. Este nevoie de prevalența politicilor axate pe ofertă și nu pe cerere, ultimele conducând la deficitele și dezechilibrele mari la nivel macroeconomic. Este nevoie de reconsiderarea modelului de dezvoltare capitalistă axat pe risipa de resurse și pe distrugerea mediului în favoarea unui model axat pe dezvoltare durabilă și incluziune socială. Modelul chinez de dezvoltare, inspirat și de ideile lui Robert Mundell, bazat pe competitivitate și economisire constituie un exemplu pozitiv doar pe plan economic, nu și pe plan social și ecologic. Un nou model de dezvoltare economică ar implica fără îndoială acordarea de prioritate dezvoltării sectoarelor high tech, a economiei bazată pe cunoaștere, a economiei durabile pe care Strategia de la Lisabona (acum Europa 2020) a încercat să le promoveze prin politici și strategii vizând potențarea cunoașterii, productivității, competitivității.

Bibliografie:

- Anderson, William, *One Cheer for Paul Krugman, or Why the Bubble Economy?*, Ludwig von Mises Institute, January, 1st, 2009;
- Friedman, Milton, *Capitalism and Freedom*, The University of Chicago Press, 2002;
- Harper, David, *Understanding Supply-Side Economics*, 2009 Investopedia ULC;
- Hayek, Friedrich von, *Pretention to knowledge*, Salzburg, December 11, 1974;
- Krugman, Paul, *Întoarcerea depresiunii în economie și criza din 2008*, Editura Publica, București, 2009;
- Krugman, Paul, *Banking on the brink*, International Herald Tribune, February, 23, 2009;
- Mundell, Robert, *Reconsideration of the 20th century*, Nobel Prize Lecture, Columbia University, New York, December 8, 1999;
- Stiglitz, Joseph, *The Triumphant Return of John Maynard Keynes*, Project Syndicate, 2008;
- Stiglitz, Joseph, *Turn Left for Growth*, Project Syndicate, 2008;
- Stiglitz, Joseph, *The Depression of Davos Man*, Project Syndicate, 2009;
- Stiglitz, Joseph, *În cădere liberă-America, piața liberă și prăbușirea economiei mondiale*, Editura Publica, București, 2010.
- Schiff, Peter, *Crash Proof 2.0: How to Profit from Economic Collapse*, John Wiley&Sons, septembrie 2009